

درآمدی بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی و رویکرد آن‌ها در استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی (مطالعه موردی: دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز)

ناهید خوشیان^{۱*}، سعید رضایی شریف‌آبادی^۲

مطالعات دانش‌شناسی

سال پنجم، شماره ۱۸، بهار ۹۸، ص ۸۳ تا ۱۰۸

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۷/۲۹

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۱/۳۰

چکیده

هدف از پژوهش حاضر شناسایی رفتار اطلاع‌یابی و چگونگی اولویت‌دهی و استفاده‌ی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد شیراز از منابع اطلاعاتی و شناسایی نقش برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی و استفاده از منابع اطلاعاتی بود. روش پژوهش پیمایشی بود. جامعه پژوهش ۲۹۸ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد شیراز بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک آمار توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که دانشجویان برای رفع نیازهای اطلاعاتی و روزآمدسازی اطلاعات خود بیشترین استفاده را به ترتیب از منابع الکترونیکی، چاپی و سپس انسانی داشتند. اکثر افراد مورد بررسی معتقدند که فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کاهش مراجعه آنان به کتابخانه نقش داشته است. آنان از کتابداران در مرحله‌ی نخست برای جایابی کتاب‌ها یا اسناد و جست‌وجوی اطلاعات کمک می‌طلبند. دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی با مشکلاتی مانند پراکندگی اطلاعات در مکان‌های بسیار مختلف، گران بودن تهیه منابع اطلاعاتی و موجود نبودن آخرین اطلاعات مواجه بودند. به‌رغم گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی بر میزان مراجعه حضوری دانشجویان به دانشگاه، تمامی انواع منابع اطلاعاتی همچنان مورد استفاده بود. متنوع بودن اهداف کسب اطلاعات، عامل تعیین‌کننده نوع منبع اطلاعاتی بود و دانشجویان برحسب نیاز اطلاعاتی خود منبع اطلاعاتی را مشخص کرده و از آن استفاده می‌کردند.

واژه‌های کلیدی: دانشجویان تحصیلات تکمیلی، رفتار اطلاع‌یابی، فرایند اطلاع‌یابی، منابع

اطلاعاتی

۱. * دانشجوی دکتری گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه الزهراء، کارمند شرکت سبوی دانش

nkhooshian@gmail.com

۲. استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه الزهراء، srezaei@alzahra.ac.ir

مقدمه

اطلاعات و استفاده از آن جزء لاینفک زندگی بشر است و انسان همواره به دنبال فراگیری روش‌ها و شیوه‌های جدید کسب و به‌کارگیری اطلاعات و دانش به‌منظور بهسازی و ارتقاء زندگی خویش است، لذا شناخت کاربران و نیازهای اطلاعاتی آنان موضوعی بسیار حائز اهمیت بوده و از حوزه‌های مطالعاتی رفتار اطلاع‌یابی (Information behavior) و فرایند اطلاع‌یابی (Information-seeking process) است. رفتار اطلاع‌یابی خود محرک نیاز اطلاعاتی است. از سوی دیگر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی که به سرعت در حال تغییرند رفتار اطلاع‌یابی افراد را در مقایسه با شیوه‌های سنتی جستجو و بازیابی اطلاعات دستخوش تغییر قرار داده‌اند. از این رو، بنا به ضرورت شناخت رفتار اطلاع‌یابی کاربران و با توجه به کثرت استفاده از منابع الکترونیکی و دیجیتالی در محیط‌های آکادمیک و دانشگاهی در این پژوهش بر آن شدیم تا به چگونگی تعامل دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و دکترای دانشگاه آزاد شیراز با منابع الکترونیکی، منابع چاپی، منابع انسانی و نیز تعیین موانع و مشکلات کاربران در طی فرایند اطلاع‌یابی پردازیم، تا ضمن ترسیم وضعیت موجود، راه را برای برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان خدمات اطلاعاتی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی هموارتر سازیم. با توجه به ظهور گسترده فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی مسئله پرداختن به ابعاد گوناگون رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان بسیار حائز اهمیت است. مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که اولویت انتخاب منابع اطلاعاتی توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی این دانشگاه در فرایند اطلاع‌یابی برای رفع نیازهای اطلاعاتی و نیز روزآمدسازی اطلاعات چگونه است. در همین راستا، هدف اصلی پژوهش حاضر، شناسایی فرایند اطلاع‌یابی و چگونگی اولویت‌دهی و استفاده‌ی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد شیراز از منابع اطلاعاتی و شناسایی نقش برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی و استفاده از منابع اطلاعاتی است. اهمیت تحقیق حاضر در این است که یافته‌های آن می‌تواند ضمن ارائه تصویر روشنی از اولویت منابع اطلاعاتی مورد استفاده ارائه و کسب شناخت دقیق‌تری از رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان رهنمودهایی برای دست‌اندرکاران از جمله کتابداران

ارائه دهد تا آنان بتوانند به ارائه خدمات بهتر، بیش‌تر و متنوع‌تر اقدام نمایند. در ادامه مروری داریم بر پژوهش‌هایی که قبلاً در این حوزه انجام شده است.

یافته‌های پژوهش واعظی و نورافروز (۱۳۸۸) نشان داد که دانش‌مقدماتی جامعه‌ی تحت پوشش در زمینه‌ی اینترنت فقط تا حدودی از حد متوسط بالاتر است و بیشترین استفاده از اینترنت به ترتیب در منزل و دانشکده صورت می‌گیرد. نتایج همچنین نشان داد که مهم‌ترین هدف استفاده از اینترنت و منابع الکترونیک در بین اکثریت جامعه‌ی موردبررسی فعالیت‌های پژوهشی، روزآمد کردن اطلاعات تخصصی و شناسایی منابع تخصصی است که برای این منظور، پایگاه‌های اطلاعاتی دارای متن کامل بیشترین استفاده را داشته‌اند.

سیفی ملکی و عبگهی (۱۳۹۲) دریافتند که در زمینه‌ی آشنایی با نحوه استفاده از پست الکترونیک، استفاده از اینترنت به‌صورت آفلاین، نوع موتور مورد استفاده، استفاده از راهبردهای بهینه از موتورهای جستجو و چگونگی یادگیری استفاده از اینترنت بین دو گروه علوم انسانی و فنی مهندسی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد در ابعاد توانایی در راه‌اندازی وبلاگ، آشنایی با آدرس‌های اینترنتی در زمینه موفقیت در بازیابی اطلاعات، استفاده از اینترنت جهت مشاهده فیلم و موسیقی و نحوه آشنایی با منابع اینترنتی بین دو گروه تفاوت معناداری وجود ندارد.

در پژوهش نصیری (۱۳۸۶) معلوم شد که بیشترین انگیزه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهبهان از جست‌وجوی اطلاعات، کسب اطلاعات عمومی، استفاده از منابع اطلاعاتی جهت انجام پژوهش‌های و سپس به ترتیب روزآمد ساختن اطلاعات و کسب اطلاعات تخصصی است و استفاده از منابع رسمی کسب اطلاعات بیشتر از منابع غیررسمی است. علاوه بر این دانشجویان به استفاده از منابع چاپی بیش از منابع غیرچاپی می‌پردازند.

نتایج پژوهش خسروجردی و ایرانشاهی (۱۳۸۸) حاکی از آن است که بین رفتار اطلاع‌جویی افراد و دانش‌پیشین آن‌ها به‌طور کلی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. بین برخی ابعاد رفتار اطلاع‌جویی و ابعاد دانش‌پیشین افراد نیز رابطه معنادار و مثبتی مشاهده شد، اما بین متغیرهای «زمان به‌عنوان عامل بازدارنده» و «تأیید دانش‌پیشین» که از ابعاد رفتار

اطلاع‌جویی هستند با ابعاد اصلی دانش‌پیشین، همبستگی منفی به دست آمد. این نتایج با پاره‌ای از نتایج پژوهش‌های پیشین، سازگار و با برخی از آن‌ها ناسازگار است. همچنین فرضیه پژوهش درزی مبنی بر اینکه اکثر دانشجویان توانمندی استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته دارند، مورد تأیید قرار نگرفت و بر پایه آن لازم است نسبت به برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته و ابزارها و راهبردهای جستجو اقدام شود. همچنین افزایش امکانات دانشگاه جهت استفاده مؤثر از منابع اطلاعاتی پیوسته پیشنهاد می‌شود (درزی، ۱۳۹۰).

یافته‌های پژوهش نارمنجی و نوکاریزی (۱۳۸۹) نشان داد که دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های بیرجند و فردوسی در فراگرد تهیه طرح تحقیق پایان‌نامه‌های خویش همان مراحل ذکر شده در الگوی فراگرد جست‌وجوی اطلاعات کولثاو^۱ را با تفاوت‌های جزئی طی کرده و تقریباً احساسات و اندیشه‌های متناظر با مراحل موجود در الگوی کولثاو را نشان داده‌اند. نتایج همچنین نشان داد که به‌طور کلی بین دانشجویان مرد و زن و همچنین بین دانشجویان حوزه‌های تحصیلی مختلف (علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی و کشاورزی) از نظر احساسات و اندیشه‌های حاکم بر مراحل مختلف فراگرد جست‌وجوی اطلاعات تفاوت معناداری وجود ندارد و بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که الگوی کولثاو به جنسیت و حوزه تحصیلی خاصی وابسته نیست و در همه حوزه‌های تحصیلی و برای هر دو جنسیت مرد و زن قابل کاربرد است.

نتایج پایان‌نامه پروینی (۱۳۸۸) در بخش کمی نشان می‌دهد اهداف دانشجویان از جست‌وجوی اطلاعات و منابع مورداستفاده به ترتیب، دسترسی به اطلاعات روزآمد، مقاله‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها، کاوش در شبکه جهانی وب و مدارک علمی معروف است. نتایج در بخش فرضیه‌های ارائه شده هم نشان می‌دهد بین میزان آشنایی دانشجویان با روش‌ها و ابزارهای جست‌وجو رابطه معنادار و از نوع مستقیم و مثبت وجود دارد، بین میزان آشنایی دانشجویان با انواع منابع وب و رفتار اطلاع‌رسانی آن‌ها رابطه معنادار از نوع مستقیم و مثبت

وجود دارد و بین رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان با رشته‌های مختلف در سطوح جست‌وجو، دستیابی و پردازش اختلاف معناداری وجود دارد. دانشجویان رشته‌های مهندسی عمران، مهندسی کشاورزی، مهندسی شیمی، مهندسی مکانیک، شیمی، ادبیات انگلیسی و زیست‌شناسی در بالاترین سطح رفتار اطلاع‌یابی اما دانشجویان رشته‌هایی چون ادبیات فارسی، علوم کشاورزی، تربیت‌بدنی و ادبیات عرب در پایین‌ترین سطح رفتار اطلاع‌یابی قرار دارند. آزمون فرضیه‌ها هم‌چنین مشخص کرد بین رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان دختر و پسر تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی کرمانشاه در وب در سطوح جست‌وجو، دستیابی و پردازش اختلاف وجود دارد و سطح رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان دختر بالاتر از سطح رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان پسر است. بررسی وجود رابطه میان اهداف جست‌وجو نزد دانشجویان تحصیلات تکمیلی و رفتار اطلاع‌یابی آن‌ها در سطوح جست‌وجو، دستیابی و پردازش نیز اثبات کرد که میان این دو متغیر رابطه معناداری وجود ندارد. در بخش کیفی، نتایج نشان می‌دهد که الگوی اطلاع‌یابی مناسب دانشجویان مبتنی بر سه سطح جست‌وجو، دستیابی و پردازش و هشت مرحله یعنی سه مرحله شروع، پیگیری و مرور در سطح جست‌وجو، دو مرحله گزینش و به‌روزرسانی در سطح دستیابی و سه مرحله فایل کردن، آرشیو کردن و سازمان‌دهی اطلاعات متعلق به سطح پردازش است.

منصوریان و سنگری (۱۳۹۵) نیز به این نتیجه دست یافتند که دانشجویان تحصیلات تکمیلی نه تنها مهارت‌های لازم را در استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی ندارند، بلکه با این پایگاه‌ها آشنایی کمی دارند که این امر ناکارآمدی آن‌ها در اطلاع‌جویی و ضعف سواد اطلاعاتی آن‌ها را نشان می‌دهد. از این رو، آشنایی و استفاده از پایگاه‌ها و مهارت‌آموزی برای جستجوی هدفمند ضرورت دارد. بررسی متون نشان می‌دهد که مهم‌ترین هدف دانشجویان از اطلاع‌یابی، انجام کارهای آموزشی (جوکار و نعیمی، ۱۳۸۷) و مهم‌ترین هدف استفاده از اینترنت و منابع الکترونیکی، انجام فعالیت‌های پژوهشی و روزآمد کردن اطلاعات تخصصی است (واعظی و نورافروز، ۱۳۸۸). پژوهش‌های جوکار و نعیمی (۱۳۸۷)، نادری، شعبانی و عابدی (۱۳۸۹)، جلالی دیزجی و پروینی (۱۳۹۰) و صمیمی‌نژاد و زندیان (۱۳۹۱)، سیفی ملکی و عگبهی (۱۳۹۲)، نشان داد که رفتار اطلاع‌یابی در میان دانشجویان تحصیلات

تکمیلی دانشکده‌ها و گروه‌های مختلف آموزشی با یکدیگر متفاوت است و هر کدام از گروه‌های مختلف از ابزارها و مهارت‌های گوناگونی برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز خود استفاده می‌کنند. یکی دیگر از متغیرهای مورد مطالعه در فرآیند اطلاع‌یابی جنسیت است، که پژوهشگران نتایج بسیار متنوع و متفاوتی را گزارش کرده‌اند. ستینرووا و ساسول^۱ (۲۰۰۷) دریافتند که زنان تجربه کم‌تری در استفاده از منابع الکترونیکی دارند و بیش‌تر از مردان از کمک کتابداران بهره می‌گیرند. استفاده از اینترنت به‌عنوان نخستین منبع اطلاعاتی در مردان تا اندازه‌ای بیشتر از زنان است. هلدر، ری و چاکرابارتی^۲ (۲۰۱۰) در دانشگاه‌های بنگال غربی در هندوستان در بیشتر ابعاد رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تفاوت‌های معناداری در ارتباط با جنسیت مشاهده کردند، زنان در تمام ابعاد جست‌وجوی اطلاعات به‌جز تنوع جست‌وجو، نمره بالاتری نسبت به مردان کسب کردند. نتایج تحقیق مغفرت و ستوک^۳ (۲۰۱۰) نشان داد که حداقل در انتخاب منابع جست‌وجو و رضایت از منابع و نتایج حاصله تفاوت معناداری بین زنان و مردان دیده می‌شود. لیم و کون^۴ (۲۰۱۰) دریافتند که دانشجویان مرد به‌دفعات بیش‌تر از زنان از ویکی‌پدیا استفاده می‌کنند. مردان در ارتباط با کیفیت اطلاعات و ویکی‌پدیا^۵ نسبت به زنان، تجربه مثبت‌تری دارند. در زمینه‌ی اطلاعات سلامت در کشور فنلاند، نتایج نشان داد که زنان علاقه بیش‌تری به جست‌وجوی اطلاعات سلامت دارند و بسیار فعال‌تر از مردان هستند.

با وجود گسترش مستمر منابع الکترونیکی، منابع دیگر از جمله منابع چاپی همچنان از جایگاه مهمی در رفع نیازهای اطلاعاتی افراد برخوردارند. ملکیان (۱۳۸۸)، عبادی‌فرد و همکاران (۱۳۸۹) و جولاهی و همکاران (۱۳۹۳)، وقاص جاوید و بهاتی (۱۳۹۲)، کتاب‌های درسی و نشریات ادواری را بیش‌ترین منابع چاپی مورد استفاده توسط دانشجویان برای جست‌وجوی اطلاعات دانسته‌اند. عامل انسانی نیز همواره منبعی مهم برای

1. Steinerova & Šušol
2. Halder, Ray & Chakrabarty
3. Maghferat & Stock
4. Lim & Kwon
5. Wikipedia

کسب اطلاعات بوده است. سوختانلو و همکاران (۱۳۸۹) دریافتند که دانشجویان در مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد به دانشجویان سال‌های تحصیلی بالاتر به‌عنوان اولویت اول برای کسب اطلاعات مراجعه می‌کنند. این در حالی است که اعضای هیأت علمی، اولویت اول را از لحاظ درجه اهمیت منابع اطلاعاتی برای دانشجویان داشته‌اند. جورج^۱ و همکاران (۲۰۰۶) نیز دریافتند که دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کارنگی ملون آمریکا اغلب تحقیق خود را با صحبت با استادان خود شروع می‌کنند، تا استادان منابع مناسب را به آنان توصیه کنند یا در اختیارشان بگذارند. همکلاسی‌ها و دوستان نیز کمک می‌کنند تا فعالیت‌های تحقیقاتی دانشجویان شکل بگیرد و کارکنان کتابخانه دانشجویان را در پیدا کردن منابع راهنمایی می‌کنند. نوگوو^۲ (۲۰۱۲) در کشور نیجریه به این نتیجه دست یافت که دانشجویان از منابع انسانی استفاده می‌کنند. نتایج تحقیق کاتالانو^۳ (۲۰۱۳)، نیز نشان داد که دانشجویان تحصیلات تکمیلی قبل از هر کس دیگری با استادان خود مشورت می‌کنند.

از جمله مشکلات مورد اشاره در رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: نبود اطلاعات یا منابع اطلاعاتی و موجود نبودن منابع اطلاعاتی در کتابخانه (طاهرزاده موسویان، رجبی و بیگدلی، ۱۳۹۱)، روزآمد نبودن منابع موجود، سرعت پایین اینترنت و قطع اشتراک مجلات و پایگاه‌های الکترونیکی از طرف دانشگاه (قوام، ۱۳۹۱)؛ وقاص جاوید و بهاتی، ۱۳۹۲؛ جلالی دیزجی و پروینی، ۱۳۹۰ و جولاهی و همکاران، ۱۳۹۳) عدم آشنایی دانشجویان با شیوه‌های جست‌وجوی اطلاعات و روش تحقیق (جلالی دیزجی و پروینی، ۱۳۹۰ و طاهرزاده موسویان، رجبی و بیگدلی، ۱۳۹۱)، عدم دسترسی به متن کامل برخی منابع (جوکار و نعیمی، ۱۳۸۷ و جلالی دیزجی و پروینی، ۱۳۹۰)، معتبر نبودن برخی سایت‌های موضوعی (جلالی دیزجی و پروینی، ۱۳۹۰) و عدم آشنایی با منابع تخصصی موجود (قوام، ۱۳۹۱)، فقدان مهارت‌های استفاده از پایگاه‌های

1. George
2. Nwagwu
3. Catalano

اطلاعات علمی و درک و کاربرد مفاهیم جست‌وجوی پیشرفته اطلاعات، پایگاه‌های اطلاعاتی استنادی و پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن و کتابخانه‌های دیجیتال (مهدیان، شهبازی و نیکنژاد، ۱۳۹۱).

جمع‌بندی مطالب پیشین دو نکته را روشن می‌کند: اول این که با وجود توسعه‌ی روزافزون استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی، استفاده از منابع چاپی و انسانی هم‌چنان تداوم دارد، اما عامل انسانی در این تحقیقات مورد غفلت واقع شده است. نکته دوم این که در فرایند اطلاع‌یابی عوامل مختلفی از جمله ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دخالت دارند و موجب بروز تفاوت در رفتار اطلاع‌یابی افراد و گروه‌ها می‌شوند. در همین راستا، پژوهش حاضر درصدد برآمد تا رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد شیراز را بررسی کند و اولویت دانشجویان در استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی، چاپی و انسانی را مشخص نماید. این پژوهش همچنین تلاش می‌نماید تا نقش برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در فرایند اطلاع‌یابی و استفاده از منابع اطلاعاتی را دریابد.

روش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی است که به روش پیمایشی انجام شده است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته است که بر اساس مطالعه متون مرتبط و از طریق استخراج مفاهیم کلیدی در مقالات ویلسون^۱ (۲۰۰۰)، آلیس، کاکس و هال (۱۹۹۳) و کتاب‌های نظریه‌های رفتار اطلاعاتی (۱۳۸۷) و جست‌وجوی اطلاعات: بررسی تحقیقات درباره‌ی اطلاع‌یابی، نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی، اثر دونالد کیس^۲ (۲۰۰۷) شکل گرفته است. پرسشنامه از دو قسمت شامل اطلاعات جمعیت‌شناختی و سؤالات مربوط به پرسش‌های اصلی پژوهش تشکیل شده است. بخش دوم پرسشنامه متشکل از قسمت‌های زیر است: ۱۰ پرسش در مورد استفاده از اینترنت و کتابخانه با پاسخ‌های بلی / خیر یا چندگزینه‌ای. ۲۴ پرسش درباره میزان استفاده از منابع اطلاعاتی مختلف برای رفع نیازهای

1. Wilson
2. Donald case

اطلاعاتی، ۱۷ پرسش درباره‌ی استفاده از روش‌های مختلف برای به‌روز ماندن اطلاعات علمی، ۶ پرسش در مورد هدف اصلی از جست‌وجوی اطلاعات، ۱۸ پرسش درباره‌ی موانع و مشکلات جست‌وجوی اطلاعات، ۶ پرسش درباره‌ی روش‌های مورد استفاده برای تهیه مقاله، ۴ پرسش درباره‌ی نقش منابع الکترونیکی در گردآوری و استفاده از اطلاعات، ۵ پرسش در مورد عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده، ۷ پرسش درباره‌ی میزان سودمندی انواع فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، ۸ پرسش در مورد میزان کمک دریافتی از کارکنان کتابخانه و یک پرسش درباره‌ی میزان تأثیر فناوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی در کاهش مراجعه به کتابخانه، که پاسخ‌ها با طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای لحاظ شده‌اند. به‌علاوه ۷ پرسش درباره‌ی فواصل زمانی استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و ۳ پرسش در مورد قالب اطلاعات مورد نیاز (چاپی / الکترونیکی) به‌صورت طیف لیکرت ۶ گزینه‌ای در پرسشنامه منظور شده است (بیگدلی و همکاران، ۱۳۹۴). برای تعیین روایی پرسشنامه از نظرات پنج نفر از استادان گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد شیراز استفاده شد. برای تعیین پایایی، پرسشنامه میان ۶۰ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی به‌صورت تصادفی توزیع و پس از تکمیل گردآوری شد، این گروه از مطالعه اصلی کنار گذاشته شدند. آزمون آلفای کرونباخ برای ابزار گردآوری داده‌ها، پایایی ۰/۸۷ را نشان داد که حاکی از پایایی قابل قبول برای آن است. جامعه پژوهش شامل دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای ثبت‌نام‌شده در نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ در دانشگاه آزاد شیراز است که طبق آمار دانشگاه حدود ۵۰۰۰ نفر هستند. بر اساس جدول کرجسی - مورگان، تعداد ۳۵۷ نفر از آنان به روش تصادفی نسبی به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و پرسشنامه‌ها به‌صورت حضوری میان آنان توزیع شد. از این تعداد، ۳۲۶ پرسشنامه (۹۱٪) بازگشت داده شد. از میان پرسشنامه‌های بازگشتی، ۲۸ پرسشنامه‌ی محدودش و ناقص کنار گذاشته شد و در نهایت تعداد ۲۹۸ پرسشنامه در تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه‌ی ۱۶ مورد استفاده قرار گرفتند. در این پژوهش، از آمار توصیفی فراوانی و درصد فراوانی، میانگین و هم‌چنین از آمار

استنباطی آزمون‌های غیرپارامتریک رتبه‌ای فریدمن و تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) استفاده شده است.

یافته‌ها

به‌منظور مقایسه‌ی گروه‌های مختلف دانشجویان با توجه به برخی متغیرهای جمعیت‌شناختی از نظر متغیرهای اصلی پژوهش، از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) استفاده گردید. قبل از آزمون مانوا، آزمون همگنی یا برابری واریانس لوین انجام شد. با نگاهی به نتایج جدول لوین (جدول ۱) مشخص شد که بین دانشجویان در رشته‌های علوم مهندسی، علوم پایه، روان‌شناسی و علوم تربیتی و علوم انسانی از نظر استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی، الکترونیکی و چاپی برای «رفع نیازهای اطلاعاتی» و «روزآمدسازی اطلاعات» تنها در سه گروه علوم مهندسی، علوم پایه و علوم انسانی تفاوت معنادار وجود دارد، به عبارت دیگر در این سه گروه مقدار Sig کم‌تر از ۰/۰۵ است، بنابراین واریانس‌های خطاهای آن‌ها با هم برابر نیستند، همچنین مقدار Sig برای دانشجویان در رشته روان‌شناسی و علوم تربیتی از نظر استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی، الکترونیکی و چاپی برای «رفع نیازهای اطلاعاتی» و «روزآمدسازی اطلاعات» بالاتر از ۰/۰۵ است، بنابراین واریانس خطاهای آن‌ها در گروه‌های مختلف با هم برابر هستند. از نظر استفاده از منابع انسانی بین دانشجویان علوم انسانی و فنی - مهندسی تفاوت معناداری وجود دارد. دانشجویان فنی - مهندسی با میانگین ۲۰/۷۵ نسبت به دانشجویان علوم انسانی با میانگین ۱۳/۶۵ از منابع اطلاعاتی انسانی شامل استادان و متخصصان موضوعی، بیش‌تر استفاده می‌کنند. دانشجویان فنی - مهندسی هم‌چنین از نظر استفاده از منابع انسانی با دانشجویان علوم پایه و روان‌شناسی و علوم تربیتی تفاوت معناداری دارند. میانگین دانشجویان فنی - مهندسی ۲۰/۷۵ در برابر میانگین ۱۱/۸۴ برای دانشجویان علوم پایه و ۱۰/۷۴ برای روان‌شناسی و علوم تربیتی است.

جدول ۱. نتایج آزمون لون جهت بررسی فرض برابری واریانس‌ها

گروه‌ها	F	Df ₁	Df ₂	Sig
دانشجویان علوم مهندسی	۲۰/۷۵	۲	۱۲	۰/۰۲۹
دانشجویان علوم پایه	۱۱/۸۴	۲	۱۲	۰/۰۲۸
دانشجویان علوم تربیتی و روان‌شناسی	۱۰/۷۴	۲	۱۲	۰/۵۴۱
دانشجویان علوم انسانی	۱۳/۶۵	۲	۱۲	۰/۰۱۷

در مقایسه‌ی دانشجویان مجموعه‌های چهارگانه آموزشی از نظر مواجهه با موانع و مشکلات در فرایند اطلاعاتی، نیز تفاوت معناداری میان دانشجویان مشاهده شد. در مقایسه‌ی دانشجویان با توجه به جنسیت، در استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی تفاوت معناداری مشاهده شد. دانشجویان زن با میانگین ۲۱/۶۷ در مقایسه با دانشجویان مرد با میانگین ۲۰/۹۵ از منابع اطلاعاتی انسانی استفاده بیش‌تری می‌برند. دانشجویان زن هم‌چنین در مواجهه با موانع و مشکلات در فرایند اطلاعاتی به‌طور معناداری در سطح ($P < ۰/۰۰۱$) از دانشجویان مرد متفاوت‌اند، زنان با موانع و مشکلات بیشتری مواجه هستند.

جدول ۲. نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (Manova)

گروه‌ها	SS	df	MS	F	Sig
زنان	۳۳/۹۰۶	۱	۳۳/۹۰۶	۲۱/۶۷	۰/۰۰۱
مردان	۴۲/۵۷۲	۱	۴۲/۵۷۲	۲۰/۹۵	۰/۰۰۱

به‌منظور تعیین اولویت استفاده از منابع اطلاعاتی توسط دانشجویان برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود، از آزمون رتبه‌ای فریدمن استفاده شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان به ترتیب، منابع الکترونیکی با میانگین رتبه ۲/۷۱، منابع چاپی با میانگین رتبه ۲/۵۵ و منابع انسانی با میانگین رتبه ۱/۸۹ را ترجیح می‌دهند. تفاوت در رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است. ($p < ۰/۰۰۱$ و $df = ۳$ و $\chi^2 = ۱۱۱/۶۹$).

جدول ۳. میانگین رتبه‌های اولویت استفاده از منابع اطلاعاتی توسط دانشجویان برای رفع نیازهای اطلاعاتی با استفاده از آزمون رتبه‌ای فریدمن

Asymp.sig	df	Chi-Square	N	میانگین رتبه‌ها	منابع
				۲/۷۱	منابع الکترونیکی
۰/۰۰۱	۳	۱۱۱/۶۹	۲۹۸	۲/۵۵	منابع چاپی
				۱/۸۹	منابع انسانی

همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که اولویت استفاده از منابع اطلاعاتی برای «روزآمدسازی اطلاعات» به ترتیب منابع الکترونیکی با میانگین رتبه ۲/۶۵، منابع چاپی با میانگین رتبه ۲/۳۳ و منابع انسانی با میانگین رتبه ۲/۲۴. آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت ترتیب رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است ($P < 0/001$ و $df = 3$ و $\chi^2 = 414/80$). به منظور تعیین اولویت دانشجویان در چارچوب هر یک از منابع اطلاعاتی سه‌گانه برای «روزآمدسازی اطلاعات» نیز از آزمون رتبه‌ای فریدمن استفاده شد. تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان به ترتیب از منابع الکترونیکی، منابع چاپی و سپس منابع انسانی (شامل استادان، متخصصان موضوعی، دوستان و همکلاسی‌ها و غیره) هم برای «رفع نیازهای اطلاعاتی» و هم برای «روزآمدسازی اطلاعات» استفاده می‌کنند. تنوع، گستره‌ی زیاد، تعداد منابع اطلاعاتی و سرعت و سهولت زیاد استفاده از منابع الکترونیکی و نفوذ اینترنت در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌تواند دلیل اصلی اختصاص دادن اولویت نخست به استفاده از منابع الکترونیکی توسط دانشجویان باشد.

جدول ۴. میانگین رتبه‌های اولویت استفاده از منابع اطلاعاتی برای «روزآمدسازی اطلاعات» با استفاده از آزمون رتبه‌ای فریدمن

df	Chi-Square	N	میانگین رتبه‌ها	منابع
			۲/۶۵	منابع الکترونیکی
۳	۴۱۴/۸۰	۲۹۸	۲/۳۳	منابع چاپی
			۱/۲۴	منابع انسانی

دانشجویان اهداف اطلاع‌یابی خود را به ترتیب به شرح زیر اعلام کردند: نوشتن «پایان‌نامه و مقاله» با میانگین رتبه ۲/۴۹، «صلاحیت حرفه‌ای و علمی» با میانگین رتبه ۲/۳۵، «همگامی با پیشرفت‌های جاری» با میانگین رتبه ۲/۳۳، سپس «ارتقاء دانش عمومی، ارائه مقاله در همایش‌ها یا کارگاه‌ها و آمادگی برای کارهای کلاسی و آموزشی». آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت بین رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است ($\chi^2 = 346/31$ و $df = 3$ و $P < 0/001$).

جدول ۵. میانگین رتبه‌های اهداف اطلاع‌یابی دانشجویان با استفاده از آزمون فریدمن

Asymp.sig	df	Chi-Square	N	میانگین رتبه‌ها	اهداف اطلاع‌یابی
				۲/۴۹	نوشتن پایان‌نامه و مقاله
				۲/۳۵	صلاحیت حرفه‌ای و علمی
۰/۰۰۱	۳	۳۴۶/۳۱	۲۹۸	۲/۳۳	همگامی با پیشرفت‌های جاری
					ارتقاء دانش عمومی، ارائه مقاله در
				۱/۲۴	همایش‌ها یا کارگاه‌ها و آمادگی برای
					کارهای کلاسی و آموزشی

همچنین در خصوص موانع و مشکلاتی که دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی با آن مواجه می‌شوند، یافته‌ها سه اولویت نخست دانشجویان را به ترتیب «پراکندگی اطلاعات در مکان‌های بسیار مختلف» با میانگین رتبه ۱۲/۱۹، «گران بودن تهیه منابع اطلاعاتی» با میانگین رتبه ۱۱/۹۶ و «موجود نبودن آخرین اطلاعات» با میانگین رتبه ۱۱/۱۸ دانستند. به دنبال آن، ترتیب سایر موانع و مشکلات عبارت است از: دور از دسترس بودن اطلاعات، موجود نبودن مواد موردنیاز، نداشتن مهارت کافی کارکنان کتابخانه در ارائه خدمات، موانع زبانی، نبودن اطلاعات درباره وجود منابع موجود، در دسترس نبودن منابع اطلاعاتی الکترونیکی (مجلات و پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی)، نبودن تکنیسین پشتیبانی فنی برای راهنمایی در استفاده از منابع الکترونیکی، تعداد واحدهای درسی خیلی زیاد، وجود انبوهی از اطلاعات و مشکل انتخاب، نداشتن دانش کافی کارکنان کتابخانه در ارائه خدمات، نداشتن وقت برای جست‌وجوی اطلاعات، نبودن

سخت‌افزار یا نرم‌افزارهای رایانه‌ای، ساعات محدود باز بودن کتابخانه، نداشتن مهارت‌های کافی کارکنان کتابخانه در ارائه خدمات، نداشتن دانش یا مهارت لازم دانشجو برای استفاده از منابع الکترونیکی و نداشتن دانش یا مهارت لازم دانشجو برای استفاده از منابع چاپی کتابخانه. آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت بین رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است ($\chi^2=434/66$ و $df=17$ و $p<0/001$).

جدول ۶. میانگین رتبه‌های موانع و مشکلاتی که دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی با آن مواجه می‌شوند

Asymp.sig	df	Chi-Square	N	میانگین رتبه‌ها	موانع و مشکلات دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی
				۲۱/۱۹	پراکندگی اطلاعات در مکان‌های بسیار مختلف
				۱۱/۹۶	گران بودن تهیه منابع اطلاعاتی
۰/۰۰۱	۱۰	۴۳۴/۶۶	۲۹۸	۱۱/۱۸	موجود نبودن آخرین اطلاعات
				۱/۲۴	ارتقاء دانش عمومی، ارائه مقاله در همایش‌ها یا کارگاه‌ها و آمادگی برای کارهای کلاسی و آموزشی

دیدگاه و اولویت دانشجویان درباره میزان سودمندی انواع فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی در کتابخانه به شرح زیر است: «اینترنت» با میانگین رتبه ۲/۹۱، «پایگاه‌های اطلاعاتی و آرشیوهای الکترونیکی» با میانگین رتبه ۲/۴۹ و «عملکرد رایانه‌ها و سرورها» با میانگین رتبه ۲/۲۴. به دنبال آن، «امکانات تهیه فتوکپی، آنتن‌دهی و امکان استفاده از موبایل، دیجیتالی کردن منابع اطلاعاتی» و در آخر «ارتباطات و تجهیزات آن شامل تلفن و فکس». آزمون رتبه‌ای فریدمن نشان داد که تفاوت بین رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است ($\chi^2=310/057$ و $df=4$ و $P<$).

جدول ۷. میانگین رتبه‌های دیدگاه و اولویت دانشجویان درباره میزان سودمندی انواع فناوریهای

اطلاعاتی و ارتباطی در کتابخانه با استفاده از آزمون فریدمن

Asymp.sig	df	Chi-Square	N	میانگین رتبه‌ها	اهداف اطلاع‌یابی
				۲/۹۱	اینترنت
۰/۰۰۱	۴	۳۱۰/۰۵۷	۲۹۸	۲/۴۹	پایگاه‌های اطلاعاتی و آرشیوهای الکترونیکی
				۲/۲۴	عملکرد رایانه‌ها و سرورها

Asymp.sig	df	Chi-Square	N	میانگین رتبه‌ها	اهداف اطلاع‌یابی
			۲/۳۵		امکانات تهیه فتوکپی، آنتن‌دهی و امکان استفاده از موبایل، دیجیتالی کردن منابع اطلاعاتی
			۲/۲۱		«ارتباطات و تجهیزات آن شامل تلفن و فکس»

در مورد نقش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کاهش مراجعه دانشجویان به کتابخانه، نتایج نشان داد که ۲۰ نفر (۶/۷٪)، معتقدند این فناوری‌ها ۳۰ درصد، ۲۸ نفر (۹/۳۹٪) ۴۰ درصد، ۶۹ نفر (۲۳/۱۵٪) ۵۰ درصد، ۱۲۰ نفر (۴۰/۲۶٪) ۷۰ درصد، ۴۵ نفر (۱۵/۱۰٪) به میزان ۱۰۰ درصد، مراجعه آنان به کتابخانه را کاهش داده است. در ضمن، ۱۶ نفر (۵/۳۶٪) به این پرسش پاسخ ندادند. به این ترتیب، اکثریت پاسخ‌دهندگان (۷۸/۵۱٪) بر این باورند که این فناوری‌ها بین ۵۰ تا ۱۰۰ درصد مراجعه آنان به کتابخانه را کاهش داده است. این ارقام قابل تأمل و زنگ هشیاری برای مسئولان و کتابداران برای استقبال از این فناوری‌ها و در اختیار گرفتن آنها برای بهره‌وری هر چه بیشتر از منابع اطلاعاتی هستند. این جبر زمان است و گریز از آن یا بی‌تفاوتی نسبت به این پدیده حاصلی جز پشیمانی نخواهد داشت.

جدول ۸. درصد پاسخ‌گویی افراد در مورد میزان نقش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کاهش

مراجعه دانشجویان به کتابخانه

تعداد	تعداد افراد به درصد	درصد نقش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی
۲۰ نفر	۶/۷	۳۰٪
۲۸ نفر	۹/۳۹	۴۰٪
۶۹ نفر	۲۳/۱۵	۵۰٪
۱۲۰ نفر	۴۰/۲۶	۷۰٪
۴۵ نفر	۱۵/۱۰	۱۰۰٪
۱۶ نفر	۵/۳۶	۰٪
۲۹۸ نفر: تعداد کل	۷۸/۵۱	

همچنین در خصوص اولویت دریافت کمک از کتابداران در فرایند اطلاع‌یابی، نتایج نشان داد که ترتیب سه مورد نخست چنین است: جایابی کتاب‌ها یا اسناد در کتابخانه با میانگین رتبه ۳/۲۷، جست‌وجوی هرگونه اطلاعات با میانگین رتبه ۲/۹۴ و استفاده از

کتاب‌های مرجع پیوسته با میانگین رتبه ۲/۵۶. به دنبال این سه مورد، ترتیب موارد دریافت کمک از کتابداران به شرح زیر است: جایابی نشریات جاری در کتابخانه، تهیه اطلاعات کتابشناختی رایانه‌ای، استفاده از فهرست کتابخانه‌ای اوپیک و در آخر استفاده از فهرست چاپی کتابخانه. آزمون رتبه‌ای فریدمن نشان داد که تفاوت بین رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است ($P < 0/001$ و $df = 3$ و $\chi^2 = 429/837$).

جدول ۹. میانگین رتبه‌های اولویت دریافت کمک از کتابداران در فرایند اطلاع‌یابی

Asymp.sig	df	Chi-Square	N	میانگین رتبه‌ها	اولویت دریافت کمک از کتابداران در فرایند اطلاع‌یابی
				۲/۹۴	جست‌وجوی هرگونه اطلاعات
				۲/۵۶	استفاده از کتاب‌های مرجع پیوسته
۰/۰۰۱	۳	۴۲۹/۸۳۷	۲۹۸	۲/۲۴	جایابی نشریات جاری در کتابخانه
				۲/۴۵	تهیه اطلاعات کتابشناختی رایانه‌ای
				۲/۷۱	استفاده از فهرست کتابخانه‌ای اوپیک
				۲/۶۵	فهرست چاپی کتابخانه

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز و رویکرد آن‌ها در استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی، چاپی و انسانی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد بین دانشجویان در رشته‌های علوم مهندسی، علوم پایه، روان‌شناسی و علوم تربیتی و علوم انسانی از نظر استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی، الکترونیکی و چاپی برای «رفع نیازهای اطلاعاتی» و «روزآمدسازی اطلاعات» تنها در سه گروه علوم مهندسی، علوم پایه و علوم انسانی تفاوت معنادار وجود دارد و برای دانشجویان در رشته روان‌شناسی و علوم تربیتی از نظر استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی، الکترونیکی و چاپی برای «رفع نیازهای اطلاعاتی» و «روزآمدسازی اطلاعات» تفاوت معنادار وجود ندارد. همچنین از نظر استفاده از منابع انسانی بین دانشجویان علوم انسانی و فنی - مهندسی تفاوت معناداری وجود دارد. دانشجویان فنی - مهندسی نسبت به دانشجویان علوم انسانی از

منابع اطلاعاتی انسانی (شامل استادان و متخصصان موضوعی) بیشتر استفاده می‌کنند. همچنین نتایج نشان داد که دانشجویان فنی-مهندسی از نظر استفاده از منابع انسانی با دانشجویان علوم پایه و روان‌شناسی و علوم تربیتی نیز تفاوت معناداری دارند. در پژوهش‌های جوکار و نعیمی، (۱۳۸۷)، سیفی‌ملکی و عبگهی (۱۳۹۲)؛ جلالی دیزجی و پروینی، (۱۳۹۰) و صمیمی‌نژاد و زندیان (۱۳۹۱)، نیز تفاوت در رفتار اطلاعاتی و روش‌های جست‌وجوی اطلاعات در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی مختلف گزارش شده است.

در مقایسه‌ی دانشجویان مجموعه‌های چهارگانه آموزشی از نظر مواجهه با موانع و مشکلات در فرایند اطلاعاتی، نیز تفاوت معناداری میان دانشجویان مشاهده شد. این یافته هم‌چنین با یافته‌های ان واگوو (۲۰۱۲) هم‌سو است. وی به این نتیجه رسید که دانشجویان کارشناسی ارشد رشته هنر بیشتر از دانشجویان رشته مهندسی به کتابخانه و کتابداران مراجعه می‌کنند.

در مقایسه‌ی دانشجویان با توجه به جنسیت، در استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی تفاوت معناداری مشاهده شد. دانشجویان زن در مقایسه با دانشجویان مرد از منابع اطلاعاتی انسانی استفاده بیش‌تری می‌برند. دانشجویان زن هم‌چنین در مواجهه با موانع و مشکلات در فرایند اطلاعاتی به‌طور معناداری از دانشجویان مرد متفاوت‌اند، زنان با موانع و مشکلات بیشتری مواجه هستند. نقش جنسیت در کل رفتار اطلاعاتی و ازجمله رفتار اطلاعاتی توسط پژوهشگران بسیاری مطالعه و نتایج آن مبنی بر وجود تفاوت در ابعاد مختلف رفتار اطلاعاتی گزارش شده است. ازجمله می‌توان به پژوهش‌های (آستین رووا و شوشول، ۲۰۰۷)، مغفرت و استاک (۲۰۱۰)، لیم و کوان (۲۰۱۰)، هالدر، ری و چاکرابارتی (۲۰۱۰)، و اک^۱ (۲۰۱۳) در خارج از کشور و پژوهش‌های سوختانلو، موحد و رضوانفر (۱۳۸۹)، نارمنجی و نوکاریزی (۱۳۸۹) و پروینی (۱۳۸۸) در داخل اشاره نمود.

همچنین یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که دانشجویان به ترتیب، منابع الکترونیکی، منابع چاپی و منابع انسانی را ترجیح می‌دهند. تفاوت در رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است که این یافته با یافته پژوهش‌های ملکیان (۱۳۸۸)، عبادی‌فرد آذر، اسکروچی، کاهویی و ابوالحسنی (۱۳۸۹) و جولاهی، طباطبایی و خادمی کلانتری (۱۳۹۳) همخوانی دارد.

اولویت استفاده از منابع اطلاعاتی برای «روزآمدسازی اطلاعات» به ترتیب منابع الکترونیکی، منابع چاپی و منابع انسانی بوده است. آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت ترتیب رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است. این یافته با یافته‌های جورج و همکاران (۲۰۰۶) آستین، رووا و شوشول (۲۰۰۷) جولاهی، طباطبایی و خادمی کلانتری (۱۳۹۳) همخوانی دارد. به‌منظور تعیین اولویت دانشجویان در چارچوب هر یک از منابع اطلاعاتی سه‌گانه برای «روزآمدسازی اطلاعات» نیز از آزمون رتبه‌ای فریدمن استفاده شد.

تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان به ترتیب از منابع الکترونیکی، منابع چاپی و سپس منابع انسانی (شامل استادان، متخصصان موضوعی، دوستان و همکلاسی‌ها و غیره) هم برای «رفع نیازهای اطلاعاتی» و هم برای «روزآمدسازی اطلاعات» استفاده می‌کنند. تنوع، گستره‌ی زیاد، تعداد منابع اطلاعاتی و سرعت و سهولت زیاد استفاده از منابع الکترونیکی و نفوذ اینترنت در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌تواند دلیل اصلی اختصاص دادن اولویت نخست به استفاده از منابع الکترونیکی توسط دانشجویان باشد.

از میان هدف مورد پرسش، دانشجویان اهداف اطلاع‌یابی خود را به ترتیب به شرح زیر اعلام کردند: نوشتن «پایان‌نامه و مقاله»، «صلاحیت حرفه‌ای و علمی»، «همگامی با پیشرفت‌های جاری»، سپس «ارتقاء دانش عمومی، ارائه مقاله در همایش‌ها یا کارگاه‌ها و آمادگی برای کارهای کلاسی و آموزشی». آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت بین رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است. این یافته با یافته‌های جوکار و نعیمی (۱۳۸۷)، واعظی و نورافروز (۱۳۸۸)، قوام (۱۳۹۱)، معمارباشی و زمانی میاندشتی (۱۳۹۲)، در یک راستا است. در خصوص موانع و مشکلاتی که دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی با آن مواجه می‌شوند، یافته‌ها سه اولویت نخست دانشجویان را به ترتیب «پراکندگی اطلاعات در مکان‌های بسیار

مختلف»، «گران بودن تهیه منابع اطلاعاتی» و «موجود نبودن آخرین اطلاعات» دانستند. به دنبال آن، ترتیب سایر موانع و مشکلات عبارت است از: دور از دسترس بودن اطلاعات، موجود نبودن مواد موردنیاز، نداشتن مهارت کافی کارکنان کتابخانه در ارائه خدمات، موانع زبانی، نبودن اطلاعات درباره وجود منابع موجود، در دسترس نبودن منابع اطلاعاتی الکترونیکی (مجلات و پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی)، نبودن تکنیسین پشتیبانی فنی برای راهنمایی در استفاده از منابع الکترونیکی، تعداد واحدهای درسی خیلی زیاد، وجود انبوهی از اطلاعات و مشکل انتخاب، نداشتن دانش کافی کارکنان کتابخانه در ارائه خدمات، نداشتن وقت برای جست‌وجوی اطلاعات، نبودن سخت‌افزار یا نرم‌افزارهای رایانه‌ای، ساعات محدود باز بودن کتابخانه، نداشتن مهارت‌های کافی کارکنان کتابخانه در ارائه خدمات، نداشتن دانش یا مهارت لازم دانشجویان برای استفاده از منابع الکترونیکی و نداشتن دانش یا مهارت لازم دانشجویان برای استفاده از منابع چاپی کتابخانه. آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت بین رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است. یافته‌های پژوهش حاضر از نظر پراکنده بودن اطلاعات و موجود نبودن اطلاعات در کتابخانه و نیز فقدان دانش و مهارت کافی دانشجویان جهت استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی با یافته‌های طاهرزاده موسویان، رجبی و بیگدلی (۱۳۹۱)، درزی (۱۳۹۰)؛ نصیری (۱۳۸۶)؛ پروینی و جلالی دیزجی (۱۳۹۰)، خسروجردی و ایرانشاهی (۱۳۸۸) و زینالی و مهدوی (۱۳۹۳) و منصوریان و سنگری (۱۳۹۵) همخوانی دارد.

دیدگاه و اولویت دانشجویان درباره میزان سودمندی انواع فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کتابخانه به شرح زیر است: «ایترنت»، «پایگاه‌های اطلاعاتی و آرشیوهای الکترونیکی» و «عملکرد رایانه‌ها و سرورها». به دنبال آن، «امکانات تهیه فتوکپی، آنتن‌دهی و امکان استفاده از موبایل، دیجیتالی کردن منابع اطلاعاتی» و در آخر «ارتباطات و تجهیزات آن شامل تلفن و فکس». آزمون رتبه‌ای فریدمن نشان داد که تفاوت بین رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است.

در مورد نقش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کاهش مراجعه دانشجویان به کتابخانه، نتایج نشان داد که اکثریت پاسخ‌دهندگان (۷۸/۵۱٪) بر این باورند که این فناوری‌ها بین ۵۰

تا ۱۰۰ درصد مراجعه آنان به کتابخانه را کاهش داده است. این ارقام قابل تأمل و زنگ هشیاری برای مسئولان و کتابداران برای استقبال از این فناوری‌ها و در اختیار گرفتن آنها برای بهره‌وری هر چه بیشتر از منابع اطلاعاتی هستند. این جبر زمان است و گریز از آن یا بی‌تفاوتی نسبت به این پدیده حاصلی جز پشیمانی نخواهد داشت.

در خصوص اولویت دریافت کمک از کتابداران در فرایند اطلاع‌یابی، نتایج نشان داد که بیشترین موارد دریافت کمک از کتابداران توسط دانشجویان به ترتیب در مواقع «جایابی کتاب‌ها یا اسناد در کتابخانه»، «جست‌وجوی هر گونه اطلاعات» و «استفاده از کتاب‌های مرجع پیوسته» صورت گرفته است. به دنبال این سه مورد، ترتیب موارد دریافت کمک از کتابداران به شرح زیر است: جایابی نشریات جاری در کتابخانه، تهیه اطلاعات کتابشناختی رایانه‌ای، استفاده از فهرست کتابخانه‌ای اویک و در آخر استفاده از فهرست چاپی کتابخانه. آزمون رتبه‌ای فریدمن نشان داد که تفاوت بین رتبه‌ها از نظر آماری معنادار است. جورج و همکاران (۲۰۰۶)، به درخواست کمک از کتابداران توسط دانشجویان اشاره داشته‌اند. آستین رووا و شوشول (۲۰۰۷) نیز دریافتند که دانشجویان زن و مرد در دانشگاه‌های اسلوواکی از کتابداران کمک می‌گرفتند و زنان بیش‌تر از مردان از کتابداران درخواست کمک می‌کردند.

به نظر می‌رسد کتابخانه مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز در زمینه اطلاع‌رسانی در خصوص منابع اطلاعاتی جدید، به خوبی عمل نمی‌کند. ضرورت دارد کتابخانه از طریق تهیه تازه‌های کتابخانه، خبرنامه، برپایی نمایشگاه از کتاب‌های تازه خریداری‌شده، پورتال دانشگاه و سایر ابزارهای اطلاع‌رسانی جامعه تحت پوشش خود را از تهیه و دریافت کتاب‌های جدید باخبر سازند. با بررسی یافته‌ها می‌توان چنین نتیجه گرفت که علی‌رغم حضور و در دسترس بودن استادان در محیط دانشگاه، دانشجویان فرصت کم‌تری برای مراجعه به این منبع اطلاعاتی و مشورت و اطلاع‌یابی از این طریق را دارند. رشد بیش‌ازحد و نامعقول تعداد دانشجویان ورودی، به‌ویژه در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، در مقایسه با تعداد کم استادان، مجال کافی برای حضور بیشتر و تعامل کافی با دانشجویان و کمک به آنان در مورد نیازهای اطلاعاتی تخصصی، باقی نمی‌گذارد. بر اساس پاسخ‌های

مراجعه و ورود فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و منابع الکترونیکی و مجازی سهم بسزایی در کاهش مراجعه به کتابخانه دارد.

می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که پارادایم تغییر از منابع چاپی به الکترونیکی و تغییر در شرایط تولید، تهیه و اشاعه اطلاعات بر تغییرات رفتاری کاربران، تأثیرگذار است. هدف کتابخانه ارائه خدمات به جامعه تحت پوشش است و این فناوری‌ها، نیل به این هدف را آسان‌تر کرده‌اند (بیگدلی و همکاران، ۱۳۹۴). از میان ۱۸ مشکل و مانع برشمرده شده، دانشجویان اولویت نخست را به پراکندگی اطلاعات در مکان‌های بسیار مختلف دادند. گران بودن تهیه منابع اطلاعاتی و به‌ویژه منابع خارجی که برای دوره دکتری بسیار واجد اهمیت است و موجود نبودن آخرین اطلاعات، در رده‌های دوم و سوم قرار دارند. موانع زبانی و نبودن اطلاعات درباره منابع موجود، در رتبه‌های هفتم و هشتم قرار دارند. در بسیاری از پژوهش‌های پیشین از جمله نصیری (۱۳۸۶) مشکل زبان خارجی در درجه اهمیت بالاتری قرار داشته است. ضعف دانشجو از نظر داشتن دانش یا مهارت لازم برای استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی و چاپی، در رتبه‌های هفدهم و هجدهم قرار دارند. موجود نبودن بسیاری از پایگاه‌های تخصصی موردنیاز، پراکندگی اطلاعات تخصصی موردنیاز در پایگاه‌های اطلاعاتی گوناگون و لزوم اتصال و اشتراک به پایگاه‌های متعدد و صرف انرژی و وقت زیاد برای جست‌وجو و دستیابی به اطلاعات موردنیاز، فاصله فیزیکی کتابخانه‌ها در محوطه دانشگاه، دشواری استفاده دانشجویان از منابع سایر دانشکده‌ها، سرعت کند اینترنت یا قطع گاه‌به‌گاه آن، موانع اصلی پیش روی دانشجویان مورد مطالعه برای دسترسی به منابع اطلاعاتی و رفع نیازهای اطلاعاتی آنان است. هم‌چنین به نظر می‌رسد دانشجویان با نظام رده‌بندی کتابخانه و چیدمان کتاب‌ها آشنایی کافی ندارند و با وجود استفاده زیاد از اینترنت، احتمالاً روش‌های علمی جست‌وجو در منابع الکترونیکی و منابع چاپی را به‌خوبی نمی‌دانند. یکی دیگر از مشکلات دانشجویان که موجب یاری‌طلبی از کتابداران می‌شود، آشنا نبودن دانشجویان با اجزای اطلاعات کتابشناختی و چگونگی تهیه سیاهه‌ای از اطلاعات کتابشناختی درباره‌ی موضوع مورد تحقیق خود است. ضرورت دارد کتابداران در برنامه‌های رسمی آموزشی خود و نیز با تهیه بروشورهای ساده و کوتاه و با

ذکر نمونه دانشجویان را در بدو ورود، با اطلاعات کتابشناختی و چگونگی تهیه کتابشناسی آشنا سازند. برای استفاده بهینه از برگردان‌های چاپی و الکترونیکی نیز آموزش مورد اشاره، می‌تواند مفید واقع شود.

یکی دیگر از راه‌های ارائه خدمات اطلاعاتی مطلوب به دانشجویان تهیه و معرفی ابزارهای کتابشناختی به منظور آگاه ساختن دانشجویان از منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه یا قابل دسترسی از طریق کتابخانه است. به‌طور کلی، کتابخانه مرکزی دانشگاه آزاد شیراز از این نظر بسیار ضعیف عمل می‌کند، اگرچه تهیه چنین ابزاری بسیار ساده و کم‌هزینه است و امکان فراهم آوری و اطلاع‌رسانی به دانشجویان وجود دارد. از آنجایی که نخستین هدف دانشجویان تحصیلات تکمیلی از اطلاع‌یابی نوشتن «پایان‌نامه و مقاله» است، نظام آموزشی واحدی و قطعی بودن ضرورت نوشتن پایان‌نامه و مقاله برای اخذ مدرک تخصصی، دلایل اصلی اختصاص دادن رتبه نخست به این هدف است، سایر اهداف از قبیل ارتقاء صلاحیت حرفه‌ای و علمی، همگامی با پیشرفت‌های جاری، ارتقاء دانش عمومی و ارائه مقاله در همایش‌ها نیز در راستای هدف نخست است. نتیجه‌گیری کلی این است که سرشت اصلی حرفه کتابداری یعنی خدمات، هم‌چنان پایدار باقی است، اما روش و ابزارهای اشاعه اطلاعات، دستخوش رشد و تحولات شدید است. سوق دادن کتابخانه‌ها به استفاده از منابع الکترونیکی و به تبع آن، اشاعه خدمات الکترونیکی به یک امر حیاتی برای کتابخانه‌ها تبدیل شده است و در حقیقت راز بقای آن‌هاست. کتابداران باید رفتار اطلاع‌یابی کاربران را به‌درستی درک و خدمات خود را مهندسی دوباره کنند و خدمات اطلاعاتی را به‌طور اثربخشی فراهم آورند. نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که کاربران در سطح دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی نسبت به آموزش استفاده از اطلاعات پیوسته، نگرش مثبت و به آن نیاز دارند. کتابداران با روزآمدسازی دانش و مهارت‌های خود، غنی‌سازی و روزآمد کردن محتوای برنامه آموزش خود و ارائه خدمات بهتر، می‌توانند نگرش مثبت کاربران را تقویت کرده، میزان استفاده از منابع و خدمات اطلاعاتی را افزایش دهند و در نهایت باعث ارتقاء جایگاه حرفه‌ای و اجتماعی خود شوند. در خاتمه به ارائه پیشنهادهای کاربردی برخاسته از پژوهش حاضر می‌پردازیم.

- با توجه به مشکلات پیش روی دانشجویان در پیدا کردن و جایابی منابع از جمله پراکندگی منابع در مکان‌های گوناگون لازم است ابزارهای کتاب‌شناختی و منابع ردیف دوم و سوم تهیه و به دانشجویان ارائه گردد.
- با توجه به فقدان نیروی آموزش‌دیده و متخصص در امر راهنمایی دانشجویان جهت استفاده از منابع الکترونیک و نداشتن دانش کافی دانشجویان برای استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی لازم است کتابداران با برگزاری کارگاه‌های آموزشی دانشجویان را در امر فراگیری این منابع یاری نمایند.
- با توجه به لزوم تخصص و آشنایی کتابداران با منابع و مراجع الکترونیک و چاپی لازم است کتابخانه‌ها با برگزاری کارگاه‌های آموزشی و دوره‌های آموزش ضمن خدمت ویژه کتابداران نسبت به غنی‌سازی و به‌روزرسانی دانش کتابداران اقدام نمایند.
- لازم است کتابداران امکان دسترسی دانشجویان را با انواع منابع اعم از چاپی و الکترونیکی فراهم کرده و طی برگزاری کارگاه‌های آموزشی نسبت به افزایش و غنی‌سازی معلومات و به‌روزرسانی مستمر محتوای برنامه‌های آموزشی کاربران و مراجعان اقدام نمایند.

References

- Abolhassani, H., Ebadifard Azar, F., Scroochi, R., & Kahouei, M. (2010). Seeking Information Resources by Medical Students in Emergency Medicine. *Iranian Journal of Medical Education*, 10(1), 37-44. Available at: <http://ijme.mui.ac.ir/article-1-1152-en.html>. [In Persian]
- Bigdeli, Z., Shahini, Sh., Shahkarami, N., & Chalikh, Z. (2015). Information-Seeking Process of Shahid Chamran University Graduate Students and Their Use of Electronic, Print, and Human Information Resources. *Human Information Interaction*, 2(2), 42-53. Available at: <http://hii.khu.ac.ir/article-1-2489-fa.pdf>. [In Persian]
- Catalano, A. (2013). Patterns of graduate students' information seeking behavior: a meta-synthesis of the literature. *Journal of Documentation*; 69(2), 243-74. Available at: <https://doi.org/10.1108/00220411311300066>.
- Darzi, S. (2011). Investigation of Inventory Behavior of Graduate Students of Mazandaran University in Using Continuous Information Resources. *Epistemology*, 4(12), 17-25. Available at: <http://www.magiran.com/temp/mag-pdf/11292017/5750-15732480-JG9.pdf>. [In Persian]

- George, C., Bright, A., Hurlbert, T., Linke, E. C., St Clair, G., & Stein, J. (2006). Scholarly use of information: graduate students' information seeking behaviour. *Information Research: An International Electronic Journal*, 11(4), n4.
- Ghavam, H. (2012) A survey on the information seeking skills of the students of Amirkabir University of technology. *Journal of Epistemology (Library and Information Science and Information Technology)*, 4 (15), 67-75. Available at: <http://www.sid.ir/En/Journal/ViewPaper.aspx?ID=270272>. [In Persian]
- Halder, S., Ray, A., & Chakrabarty, Pk. (2010). Gender differences in information seeking behavior in three universities in West Bengal, India. *The International Information and Library Review*, 42(4), 242-51.
- Joulahi, L., Tabatabaei, S. M., Khademi-Kalantari, Kh. (2011). Determining the information needs of Faculty members and Post-graduate students at Rehabilitation Faculty of Shahid Beheshti of Medical University-. *J Rehab Med*. 3(1), 42-50. [In Persian]
- Jowkar, A., Na'eemi, Sh. (2008). A comparative Study on the Usage of Internet to Fulfill the Information Needs in Postgraduate Students in Isfahan University and Shiraz University. *Faslname-ye Ketab*, 19(3), 223-38. Available at: http://nastinfo.nlai.ir/article_350_91ae2bb4f5c03502c55cede13fb1a696.pdf. [In Persian]
- Khosroujerdi, M., Iranshahi, M. (2009). Correspondence of prior knowledge with information seeking behavior of graduate students in Tehran University. *Iranian Journal of Information Processing & Management*, 25(1), 91-109. Available at: <http://jipm.irandoc.ac.ir/article-1-617-fa.pdf>. [In Persian]
- Lim, S., & Kwon, N. (2010). Gender differences in information behavior concerning Wikipedia, an unorthodox information source. *Library & Information Science Research*, 32(3): 212-20.
- Magherat P, & Stock WG. (2010). Gender-specific information search behavior. *Webology*, 7(2). Available at: <http://www.webology.org/2010/v7n2/a80.html>.
- Mahdiyan, M. J., Shahbazi, Sh., & Niknejad, M. (2012). Evaluating the skills of using electronic databases and digital libraries as one of the dimensions of information literacy in postgraduate students. *Journal of Epistemology (Library and Information Science and Information Technology)*, 5 (17), 61-69. Available at: <http://www.sid.ir/Fa/Journal/JournalListPaper.aspx?ID=43711>. [In Persian]
- Malekian, F. (2009). A Study on the Information Needs of Graduate Students in the Agriculture and natural Resources Faculties of University of Tehran and the Extent to Which These Needs Are Met in the Library of the Faculties. *Faslname-ye Ketab*, 19(4), 253-62. Available at:

http://nastinfo.nlai.ir/article_318_c17c112257d502567f92937b9df56b65.pdf. [In Persian]

- Mansourian, Y., & Sangary, M. (2016). An Investigation of Information Seeking Behavior of Graduate Students of Kharazmi University in Writeing Dissertation. *Human Information Interaction*, 2(2), 1-8. Available at: <http://hii.khu.ac.ir/article-1-2485-fa.pdf>. [In Persian]
- Naderi, F., Shabani, A., & Abedi, M. R. (2010). Examining the Study Behavior of Isfahan University Graduate Students within a Digital Environment based on Demographic Factors. *Journal of Academic Librarianship and Information Research*; 44 (51), 51-72. Available at: https://jlib.ut.ac.ir/article_22526_d32a9d3a046811598ec2aa6328b8283a.pdf. [In Persian]
- Narmenji, M., & Nowkarizi, M. (2010). An Investigation on Information Seeking Behaviors of Graduate Students in Birjand and Ferdowsi Universities on the basis of Kuhlthau Model of Information Search Process. *Information Sciences & Technology*, 26(1), 145-66. Available at: <https://profdoc.um.ac.ir/articles/a/1036382.pdf>. [In Persian]
- Nasiri, M. (2005). Studying the information seeking behavior of students of Islamic Azad University of Behbahan and the influence of professors on their information seeking patterns. *Journal of Librarianship*, 39(43): 153-81. Available at: https://jlib.ut.ac.ir/article_17411_7296c5ba746858f9959d3b884aaf07e9.pdf. [In Persian]
- Nwagwu, W. (2012). Information sources and information needs of postgraduate students in engineering and arts in the University of Ibadan, Nigeria. *Collection Building*, 31 (2), 66-77. <https://doi.org/10.1108/01604951211229863>
- Parvini, Z. (2009). *A Survey on the Information Behavior of Graduate Students at Razi University on the World Wide Web and Provide Appropriate Patterns*. Master's thesis, Allameh Tabatabaei University, Faculty of Psychology and Educational Sciences,. Available at: <http://idochp2.irandoc.ac.ir/FulltextManager/fulltext15/th/135/135651.pdf>. [In Persian]
- Parvini, Z., Jalali Dizaji, A. (2011) A Survey of Information Seeking Behavior of The Postgraduate Students of Razi University in the World Wide Web Environment. *Epistemology*, 3(11), 17-32. Available at: <http://www.magiran.com/temp/mag-pdf/1292017/5750-15341242-KHN.pdf>. [In Persian]
- Payam Memarbashi, P., Zamani Miandashti, N. (2013). An Analysis of Information-Seeking Behavior Through the Internet Tmong Agricultural Undergraduate Students at Razi University of Kermanshah. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*,

- 9(1), 33-49. Available at: http://iaeej.ir/article_42507_caf012bc2189ca3ed0985527eb926a00.pdf. [In Persian]
- Samiminezhad, M., & Zandian, F. (2012). A comparative study of information seeking competencies of postgraduate students of Agriculture Faculty of Tarbiat Modares University and Agriculture College of University of Tehran. *Journal of Academic Librarianship and Information Research*, 46(2), 101-117. Available at: https://jlib.ut.ac.ir/article_36197_0.html. [In Persian]
- Seifi Maleki, M., & Ogbehi, A. (2013). The comparison of Internet Information-Seeking Behaviour: A Case Study on Islamic Azad University Students in Dezful Branch. *Educational Development of Jundishapur*, 4(7), 55-64. Available at: <http://eprints.ajums.ac.ir/1225/1/sifi7.pdf>. [In Persian]
- Sookhtanloo, M., Movahed Mohammadi, S. H., & Rezvanfar, A. (2010). Investigating the Role of Human Resources and Psychological Characteristics on Information Behavior of Iranian Agricultural Extension and Education Students. *Library and Information Quarterly*, 13 (2), 233-56. Available at: http://lis.aqr-libjournal.ir/article_43540_c71ba1fee84ca82c9216aee860f33f79.pdf. [In Persian]
- Steinerová, J., & Šušol, J. (2007). Users' information behaviour - a gender perspective. *Information Research*, 12(3), 320. Available at: <http://InformationR.net/ir/12-3/paper320.html>.
- Taherzade Mousavian, S., Rajabi, G. H., & Bigdeli, Z. (2012). Investigating the Role of Factors Affecting Information Behavior of Students and the Relationship between Self-efficacy and Their Information Behavior: A Case Study of Khatam-olania University of Behbahan. *Studies on Library & Information Science Journal*, 18(2), 99-120. Available at: <http://www.magiran.com/temp/mag-pdf/1242017/6118-114323913-85W.pdf>. [In Persian]
- Vaezi, R., & Noorafrooz, A. (2009). A Comparison of Internet Information-Seeking Behavior: A Study on Management and Accounting Faculty of Allameh Tabatabaee University. *Iranian journal of management sciences (IJMS)*, 3(11), 101-29. Available at: http://journal.iams.ir/article_60_dddb493507c233649965bc5d6706d791.pdf. [In Persian]
- Waqas Javed, M., & Bhatti, R. (2013). Information usage patterns of postgraduate students at Nishter Medical College, Multan, Pakistan. *Journal of Hospital Librarianship*, 13(4), 353-61.